

Dr hab. Anna Cierpka

Warszawa, 10.10.2020

Wydział Psychologii

Uniwersytet Warszawski

Recenzja rozprawy doktorskiej magistra Błażeja Wojdały pt. „*Sytuacja egzystencjalna adolescentów – wychowanków rodzin zastępczych*”

napisanej pod kierunkiem

dr hab. Małgorzaty Opoczyńskiej – Morasiewicz, prof. UJ

Przedstawiona do recenzji praca doktorska poświęcona jest pogłębieniu wiedzy na temat sytuacji egzystencjalnej osób dorastających w rodzinach zastępczych. Podjęta eksploracja jest niezwykle ważna społecznie, z uwagi na skalę trudności, jakich doświadczają zarówno dorastający wychowankowie, jak również ich opiekunowie. Można także mówić o „systemie w opresji” w odniesieniu do polskich placówek opiekuńczo-wychowawczych, czy – jak wskazuje Autor nazwę zachowującą właściwe znaczenie – Domów Dziecka.

Wyprzedzając wnioski końcowe, chciałabym nadmienić, iż oceniam recenzowaną dysertację bardzo wysoko. W szczegółowej recenzji poniżej odniosę się do przyjętych kryteriów oceny pracy naukowej.

Propozycja tematu badawczego, a zatem także celu podjętego przez Doktoranta badania zasługuje w pełni na pozytywną ocenę. Przedewszystkim w literaturze polskiej brakuje systematycznych opracowań na temat aktualnego organizowania i sprawowania opieki zastępczej oraz doświadczania tejże z perspektywy dziecka. Znaczenie ma tu na pewno

wdrażanie nowego, całościowego programu organizowania pieczy zastępczej w Polsce dopiero od 2011 roku. Tym bardziej jednak uzupełnianie wiedzy naukowej w tym obszarze jest niezbędne, badania Pana Wojdały wypełniają w istotny sposób tę lukę.

Recenzowana praca jest obszerną rozprawą, liczy sobie 311 stron. Zgodnie z przyjętymi standardami składa się z części teoretycznej, opisu projektu badań i ich metodologii, analizy wyników eksploracji oraz zakończenia, uporządkowanego w trzech sekcjach: podsumowanie wyników w ramach kilkunastu tez, opis implikacji praktycznych oraz sformułowanie postulatów dalszych badań. Dalej znajdujemy załączniki (w tym instrukcję, przewodnik do wywiadu oraz przykładową transkrypcję wywiadu), bogaty wykaz literatury, precyzyjny spis cytowanych dokumentów i aktów prawnych. To klarowne, staranne opracowanie.

Pierwsza część pracy zawiera trzy główne rozdziały dotyczące podłoża teoretycznego badań oraz kontekstu ich podjęcia. Jak zaznacza Autor, to „*studia hermeneutyczne nad literaturą przedmiotu z uwzględnieniem danych ilościowych, którym kierunek nadały doświadczenia autora udziału w praktykach organizowania i świadczenia opieki zastępczej*” (str.11). Doktorant omawia kolejno społeczno – polityczny kontekst badań, znaczenie rodzinnej opieki zastępczej oraz ujęty całościowo schemat łączący doświadczenia dziecka bycia w rodzinie dysfunkcyjnej, konieczność oddzielenia go od niej oraz konsekwencję tegoż w zachowaniu. Zwłaszcza ostatni rozdział, o znamienym tytule „*Doświadczenie-oddzielenie-zachowanie*”, pozwala zrozumieć dynamikę procesu tworzenia się zachowań

„nie do przyjęcia” – do przyjęcia całkiem w kontekście zranień, jakich doświadcza dziecko zamknięte w historii pieczy zastępczej. Autor, odwołując się spójnie w swoich dywagacjach głównie do teorii przywiązania, jasno wykazuje, iż owo „zachowanie nie do przyjęcia” to *„jedyne dostępne dziecku sposoby komunikowania tego ze swojego doświadczenia, czego nie potrafi ująć w słowa”* (str.122). Dobór zagadnień w tej części pracy jest adekwatny do tematu i celu podjętych badań, przemyślany i uzasadniony merytorycznie. Na wysoką ocenę zasługuje autorska konstrukcja ostatniego rozdziału, znakomicie nakreślająca ramy i kontekst sytuacji egzystencjalnej wychowanków rodzin zastępczych. Zamysł Autora, aby ta część pracy była jednocześnie podjęciem badań nad klaryfikacją sensu opieki zastępczej w kontekście psychologii dziecka został, w moim przekonaniu, zrealizowany.

Część teoretyczna spełniła swoją rolę także jako podstawa planowania eksploracji własnej. Doktorant dokonuje jej podsumowania, omawiając projekt badań – jego przesłanki, pytania badawcze oraz przyjętą metodę. Postawienie pytania badawczego *„W jakiej sytuacji egzystencjalnej znajduje się osoba badana?”* oraz pytań *„Jak w ramach pełnienia obowiązków związanych z nadzorem i wsparciem rodzin zastępczych nie szkodzić jej podopiecznym”* i – w konsekwencji *„Jaka rzeczywistość domaga się uznania, by w relacji ja – ty z osobą dorastającą w rodzinie zastępczej możliwe było zabezpieczenie jej potrzeb emocjonalnych i rozwojowych?”* wymaga zdecydowanie przyjęcia szczególnej metodologii badań. Zgadzam się z wyborem *„podejścia radykalnie idiograficznego, inspirowanego filozofią spotkania i filozofią egzystencji”* (str. 132). Autor prezentuje metodę oraz jej

założenia ze znajomością tematu i świadomością jej wymagań. To daje gwarancję przyjęcia pełnej odpowiedzialności za realizację zamysłu badawczego – odpowiedzialności za uczestników badania i etykę całego procesu. Doktorant starannie opisuje procedurę badawczą – dobór i rekrutację uczestników badania, pozyskiwanie materiału do analizy oraz jakościowy jej charakter, przebieg badania i sylwetki Rozmówców. Podkreślić należy uważność Autora i jego konsekwentne pozostawanie w ramach modelu badań idiograficznych - sposób realizacji projektu (trafność i poprawność metodologii badań) oceniam wysoko. Zabrakło mi nieco jednak, mimo wprowadzenia swoistych elementów autorefleksji w części pierwszej pracy, podsumowania bądź odniesienia się do kwestii wpływu własnego jako badacza w planowanym procesie, w omawianej części dysertacji. Zakładam, iż Autor tę wiedzę posiada w stopniu wysokim – wnioskuję o tym pośrednio, także z opisu procedury badania oraz z refleksji opisanych w trakcie prezentowania materiału.

Analizę i interpretację zebranego materiału Autor prowadzi rzetelnie, klarownie, systematycznie. Nadal konsekwentnie odnosi się do przyjętego założenia o realizacji badania idiograficznego „w pełnym sensie” – nie poszukuje tego, co w przypadkach wspólne, „*a poprzestaje na poziomie wyjątku i różnicy*” (str.139). Dokonuje interpretacji i analizy treści każdej rozmowy, nakreślając kontekst spotkania, porządkując materiał według pojawiających się tematów, oddając także głos Rozmówcom (liczne cytaty). Opowiadane historie są pełne bólu, zranienia – to doświadczenie „nie do pomyślenia”. Ich uporządkowanie, opisanie, dotarcie do subiektywnych

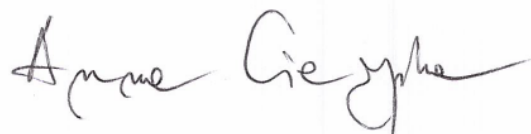
znaczeń, jakie Rozmówcy nadają swojemu doświadczeniu było ogromnym wyzwaniem – Autor je zrealizował według najwyższych standardów metodologicznych badań jakościowych.

W zakończeniu Autor dokonuje syntezy zebranego materiału, zarówno z części pierwszej, jak i drugiej pracy. Podsumowując, stawia dwanaście tez, znajdujących oparcie w tekście. Nie dyskutuje ich z literaturą przedmiotu, przedstawia „*w świetle dostępnych danych*”. W moim przekonaniu jest to zabieg słuszny, spójny z przyjętą metodologią. Metodyczne, konkretne przedstawianie tez służy także ich klarowności i stanowi o sile przekazu. Na ich podstawie Autor formułuje cenne wnioski dla praktyki – organizowania i świadczenia opieki zastępczej oraz wspierania wychowanków rodzin zastępczych. To wnioski oryginalne, pogłębione istotnie rozumieniem życia psychicznego uczestników spotkań, jak również wzbogacone perspektywą teorii przywiązania. Wrażliwość, cierpliwość i empatia „*wobec wewnętrznych śladów relacji z rodzicami, które są jednocześnie raną i punktem wyjścia*” (str. 265) zdają się mieć tu prymarne znaczenie. Podsumowując, cel badań został, moim zdaniem, w pełni osiągnięty.

Strona formalna pracy jest bez zarzutu. Wywód jest jasny, logiczny, rozprawa jest napisana pięknym językiem. Zwraca uwagę odnoszenie się do znaczeń zapisanych w słowach – Autor ostrożnie, niezwykle starannie dobiera określenia, pochyla się nad ich semantyką, nie dopuszczając do nadużyć lub uchybień w rozumieniu.

Podsumowując, stwierdzam, iż praca Pana magistra Błażeja Wojdały pt. „*Sytuacja egzystencjalna adolescentów – wychowanków rodzin zastępczych*” zasługuje w pełni na pozytywną ocenę. Dysertacja jest autorską propozycją eksploracji ważnego zagadnienia naukowego oraz wykazuje odpowiedni poziom wiedzy teoretycznej i kompetencji Doktoranta. Jest także oryginalnym wkładem w rozwój nauki.

Rozprawa spełnia warunki wymagane od pracy doktorskiej w rozumieniu art. 31 ustawy z dnia 14 marca 2003r o tytule i stopniach naukowych, stąd przedstawiam Wysokiej Radzie Dyscypliny Psychologia Uniwersytetu Jagiellońskiego wniosek o dopuszczenie magistra psychologii Błażeja Wojdały do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

dr hab. Anna Cierpka